

Buratyński, Stanisław

Wczesnohistoryczne zabytki z Muniny Wielkiej w pow. jarosławskim

Światowit 18, 239-249

1939 - 1945

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW BURATYŃSKI

WCZESNOHISTORYCZNE ZABYTKI Z MUNINY WIELKIEJ
W POW. JAROSŁAWSKIM

(QUELQUES TROUVAILLES DU HAUT MOYEN-ÂGE DE MUNINA WIELKA
DISTR. JAROSŁAW)

W jesieni 1930 r. w Muninie Wielkiej, gospodarz Feliks Dubanik, kopiąc dół na piwnicę i fundamenty pod dom, natrafił na głębokości około 1.50 m na duże skupisko materiałów wczesnohistorycznych, w postaci dużych i małych części naczyń glinianych, oraz kości. Jedne taczki materiałów, czyli większą ich część, znalazca wywiózł do ogrodu i tam głęboko zakopał.

W połowie 1931 r. ks. Antoni Lorens z Waclawic w pow. przemyskim zawiadomił o tym odkryciu Polską Akademię Umiejętności i z ramienia jej wyjechał do Muniny Wielkiej ówczesny kustosz Muzeum Archeologicznego, dr Tadeusz Reyman. Gdy w lipcu dr Reyman przybył do Muniny, piwnica i dom były już wybudowane i badań na większą skalę nie można było prowadzić. Na dnie świeżo wybudowanej piwnicy, to jest w miejscu, w którym zostały znalezione zabytki, zauważył dr Reyman zarys części ziemianki i zarys pieca względnie paleniska. Zarówno zarys jamy jak i pieca ciągnęły się dalej pod fundamenty, więc nie było możliwości ich zbadania, zatem dr Reyman musiał ograniczyć się tylko do zebrania pozostałych skorup i kości i przywiezienia ich do Muzeum Archeologicznego do Krakowa. Części zakopanych materiałów dr Reyman nie znalazł, gdyż p. Dubanik nie pamięta, w której części ogrodu względnie sadu je zakopał.

Z przywiezionych materiałów udało się skleić trzy całe naczynia, a resztę stanowią fragmenty kilkunastu innych naczyń.

W maju 1946 r. przeprowadziłem na miejscu odkrycia badania dodatkowe, robiąc przekop równoległy do południowo-wschodniej ściany domu, w odległości 1 m od fundamentów i około 2 m od miejsca, w którym znaleziono materiały poprzednio. Możliwości badań i tym razem były bardzo ograniczone, gdyż w pobliżu miejsca odkrycia znajdują się zabudowania gospodarcze, podwórze oraz sad.

Rów długości 5 m i szerokości 80 cm, w kierunku na południowy-wschód, przekopałem do calca, który tu występuje na głębokości około

2 m. Do głębokości około 1 m występuje tu czarna próchnica, która poniżej tej głębokości na długości rowu od 0 do około 2 m jest bardzo czarna i zawiera dużą ilość kawałeczków węgla drzewnego i czerwonych grudek przepalanej gliny. Na głębokości od około 1 m do 1.50 m tej samej długości rowu widoczna jest zaokrąglona czarna plama. Przypuszczalnie jest to część jamy i pieca względnie paleniska, które przy kopaniu fundamentów uległy zniszczeniu. W tym miejscu znalazłem kilkanaście

Ryc 1. Munina Wielka, pów Jarosław $\frac{1}{4}$ w n

części naczyń takich samych jak te, które w 1931 r. zebrał dr Reyman (w tym jeden fragment brzegu naczynia, który stanowi dalszą część przedstawionego na ryc. 5). Dalej znalazłem tu kilka sztuk połamanych kości, oraz fragment żelaznego noża.

Zabytki z Muniny Wielkiej znajdują się w Muzeum Archeologicznym Polskiej Akademii Umiejętności pod nr inw. 4845, 4846 i 4847.

Poniżej podaję opis ciekawszych zabytków, zebranych zarówno w 1931 jak i w 1946 r.

1. Naczynie (ryc. 1) największe i najładniejsze z trzech, które udało się skleić, o profilu esowatym. Szyjkę ma zwężoną, a brzeg wywinięty

i ostro ścięty, z tym, że jego krawędź posiada wokół zaokrąglony, płytki rowek. Brzeg od strony górnej jest prawie poziomy i płaski, co jest cechą charakterystyczną wszystkich trzech sklejonych naczyń, oraz części naczyń zachowanych tylko w fragmentach. Górna część naczynia, poczynając od około 16 cm jego wysokości, wykonana jest, zarówno od strony zewnętrznej jak i wewnętrznej, na kole garncarskim, a dolna ręcznie. Ornament w postaci głębszych lub płytszych rowków równoległych, wykonany patykiem lub grzebykiem, pokrywa całą górną część

Ryc. 2. Munina Wielka, pow. Jarosław. $\frac{1}{4}$ w. n.

naczynia oprócz szyjki. Powierzchnia szorstka, a kolor szarawo-brunatny z ciemniejszymi plamami, które być może powstały na skutek nierównego wypalenia. Gлина średnio wyrobiona i gruzelkowata, z domieszką drobnego piasku, wypalenie dobre. Charakterystyczny jest tu stosunek wymiarów średnicy otworu i dna oraz wysokości, co daje rzadko spotykaną wysmukłość tego naczynia. Wysokość 35,5 cm, średnica otworu 26,5 cm, średnica brzuśca 27 cm, a średnica dna 9 cm. Załom brzuśca znajduje się w odległości 27 cm od podstawy, czyli na $\frac{3}{4}$ wysokości naczynia.

2. Drugie z kolei co do wielkości naczynie (ryc. 2), o profilu esowatym, ze zwężoną szyjką i wywiniętym brzegiem. Krawędź ostro ścięta, z lekko zaznaczoną i zaokrągloną wypustką ku dołowi. Górna część naczynia, od połowy jego wysokości, wykonana jest na kółku,

a dolna ręcznie. Brzusiec wyraźnie zaznaczony, o łagodnym zaokrągleniu. Ornament w postaci rowków równoległych wykonany grzebykiem, pokrywa górną część naczynia za wyjątkiem szyjki. Powierzchnia szorstka, koloru szarobrazowego, a część górna miejscami jakby przydymlona o lekkim połysku. Gлина średnio wyrobiona i gruzelkowata z domieszką drobnego piasku.

Wysokość 23 cm, średnica otworu 16 cm, średnica brzuśca 20,5 cm, średnica dna 9 cm. Załom brzuśca w odległości 16 cm od podstawy, czyli na około $\frac{3}{4}$ wysokości naczynia.

Ryc 3. Munina Wielka, pow. Jarosław. $\frac{1}{4}$ w. n.

wierzchnia gładka, lekko błyszcząca. Kolor czerwony.

5. Fragment brzegu naczynia (ryc. 5) z krawędzią wywiniętą i zaokrągloną. Szyjka jest zdobiona szeregiem równoległych linii, poniżej których przebiega ornament falisty. Powierzchnia ciemno-popielata.

6. Część brzuśca dużego naczynia (ryc. 6), zdobionego ornamentem w postaci równoległych linii, wykonanych trójzębnym grzebieniem. Powierzchnia szorstka, kolor szaro-żółty.

7. Część dna naczynia (ryc. 7) o średnicy 10 cm. Od strony wewnętrznej wyraźnie widoczne są ślady ręcznego lepienia i wygładzania. Powierzchnia szorstka, kolor czerwony z szarymi plamami.

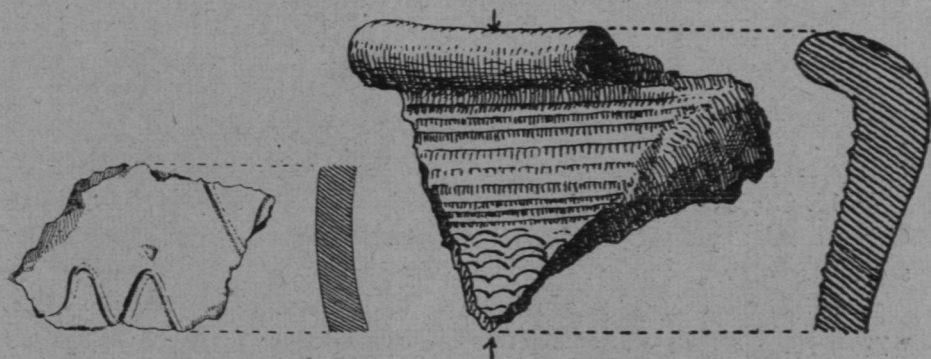
8. Fragment naczynia (ryc. 8 a i 12 g) z krawędzią wysuniętą i lekko zaokrągloną. Brzusiec zdobiony pasma, wykonane trójzębnym grze-

3. Naczynie to (ryc. 3) posiada także profil esowaty, brzeg wywinięty i krawędź ostro ściętą. Szyjka silnie zwężona. Górna część jest wykonana na krążku garncarskim, a dolna lepiąca ręcznie. Ornament, w postaci wąskich rowków równoległych, wykonany grzebykiem wielozębowym, pokrywa górną część naczynia prócz szyjki. Kolor szarobrazowy. Powierzchnia szorstka. Wysokość 20 cm, średnica otworu 10,5 cm, największa rozpiętość brzuśca 17 cm, a załom znajduje się także na około $\frac{3}{4}$ wysokości naczynia.

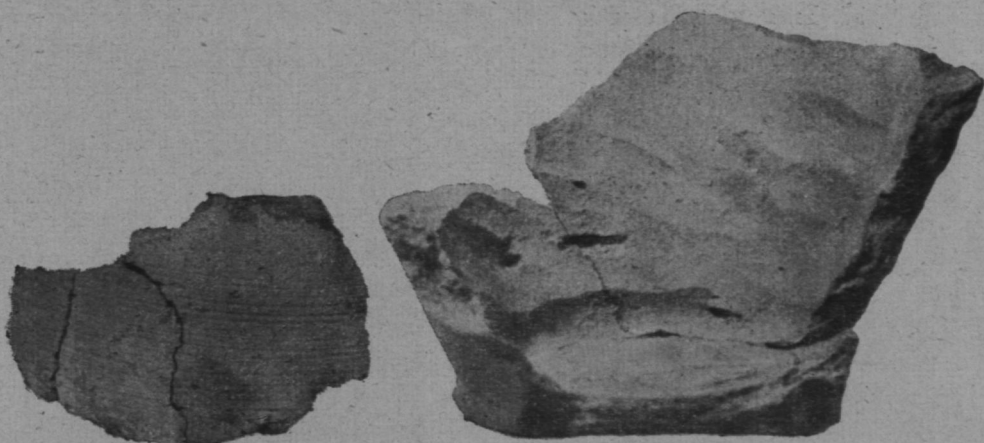
4. Fragment naczynia (ryc. 4) lepiąca ręcznie, z charakterystycznym ornamentem falistym. Po-

bykiem. Szyjka nierówna i niestarannie obtaczana. Powierzchnia szorstka. Kolor popielato-czerwonawy.

9. Część naczynia (ryc. 8 b i 12 c) z krawędzią wysuniętą i ostro ściętą. Brzusiec zdobiony ornamentem w postaci równoległych, dość

Ryc 4—5. Munina Wielka, pow. Jarosław. w. n.

Ryc 6—7. Munina Wielka, pow. Jarosław $\frac{1}{4}$ w. n.

głęboko rytych i grubych linii. Powierzchnia chropowata, nierówna. Kolor siwy.

10. Część brzuśca naczynia (ryc. 9 a), zdobionego bardzo płytkim ornamentem grzebykowym, wielozębnym. Kolor szary. Powierzchnia szorstka.

11. Skorupa (ryc. 9 b) zdobiona bardzo charakterystycznym i rzadko spotykanym ornamentem w postaci głębokich rowków, przebie-

gających równolegle. Kolor powierzchni czerwono-szary. Porowata i bardzo szorstka.

12. Skorupa (ryc. 10 a) zdobiona ornamentem falistym, głęboko rytym. Powierzchnia szorstka i porowata, barwy czerwonej.

13. Skorupa (ryc. 10 b) z charakterystycznym ornamentem falistym, wykonanym płytko grzebykiem wielozębnym. Powierzchnia barwy szarawej, szorstka.

14. Część naczynia (ryc. 11 h) z krawędzią wywiniętą. Granica między szyjką i brzuścem wyraźnie zaznaczona. Górną część brzuśca pokrywa ornament w postaci równoległych linii rytych. Powierzchnia barwy czerwonej, szorstka.

15. Część dużego naczynia (ryc. 12 f) z krawędzią silnie wywiniętą. Granica między szyjką i brzuścem wyraźnie zaznaczona. Powierzchnia szorstka, kolor czerwony.

16. Część dużego naczynia (ryc. 11 g) z krawędzią bardzo silnie wywiniętą i szyjką silnie wciętą. Granica między szyjką a brzuścem jest tu silnie zaznaczona. Powierzchnia nierówna, lekko spękana, barwy czerwonej.

17. Fragment naczynia (ryc. 11 e) z szyjką silnie zwężoną i charakterystyczną, zaokrągloną krawędzią. Powierzchnia barwy czerwonej, szorstka.

18. Fragment naczynia (ryc. 11 f) o krawędzi silnie wywiniętej. Powierzchnia szorstka, barwy czerwonej.

19. Fragment naczynia (ryc. 11 a) z krawędzią wywiniętą i ściętą nieco ukośnie. Szyjka wcięta, powierzchnia szorstka, barwy popielatej z czerwonymi plamami.

20. Fragment naczynia (ryc. 11 b) z krawędzią wywiniętą i szyjką lekko wciętą. Powierzchnia gładka. Kolor brudno-szary z czerwonymi plamami.

21. Część dużego naczynia (ryc. 11 c) z krawędzią wywiniętą. Partia górna obtaczana na kole, a dolna wykonana ręcznie. Powierzchnia barwy szarej.

22. Część naczynia (ryc. 12 e) z krawędzią wywiniętą ostro ściętą. Brzusiec pokrywa ornament w postaci szeregu linii równoległych, rytych. Powierzchnia szorstka, barwy popielatej z czerwonymi plamami.

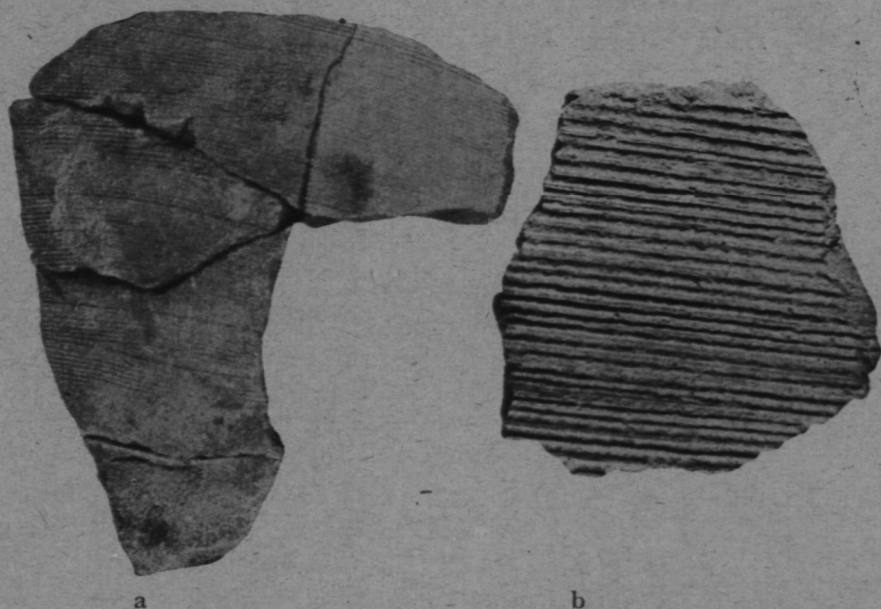
23. Część naczynia (ryc. 12 d) z krawędzią wywiniętą i ostro ściętą. Brzusiec pokryty ornamentem w postaci równoległych linii rytych patykiem. Powierzchnia szorstka, kolor popielaty.

24. Część naczynia (ryc. 12 b) z krawędzią wywiniętą i ostro ściętą. Brzusiec także pokrywa ornament w postaci linii równoległych. Powierzchnia szorstka, popielata.

25. Część naczynia (ryc. 12 a) z krawędzią wywiniętą i ostro ściętą. Ornament w postaci linii równoległych pokrywa brzusiec. Powierzchnia jasno-popielata, szorstka,

Ryc 8. Munina Wielka, pow. Jarosław $\frac{1}{4}$ w. n.

Ryc 9. Munina Wielka, pow Jarosław, $\frac{1}{4}$ w. n.

26. Fragment naczynia (ryc. 11 d) z charakterystyczną krawędzią. Powierzchnia gładka, barwy jasno żółtej.

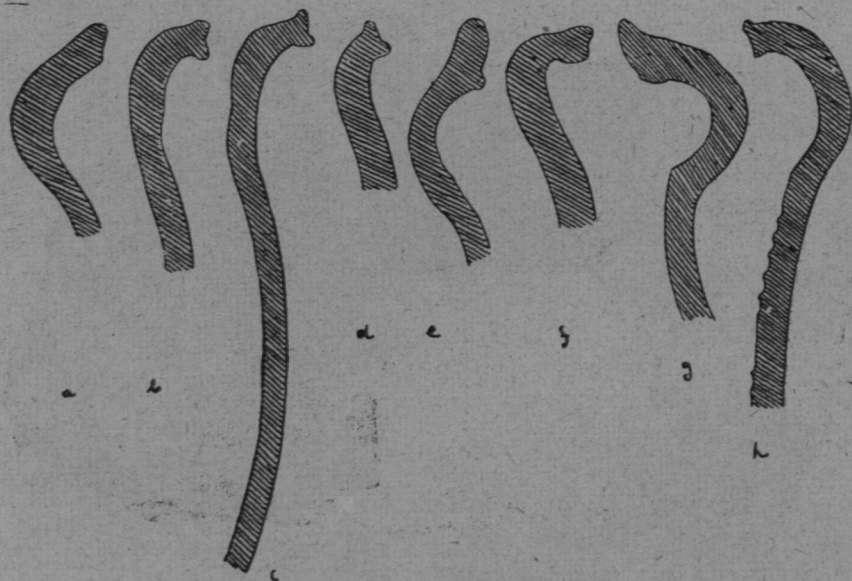
27. Fragment noża żelaznego (ryc. 13) z krótkim kolcem do osadzania rękojeści. Długość 5 cm.

a

b

Ryc. 10. Munina Wielka, pow. Jarosław. $\frac{1}{4}$ w. n.

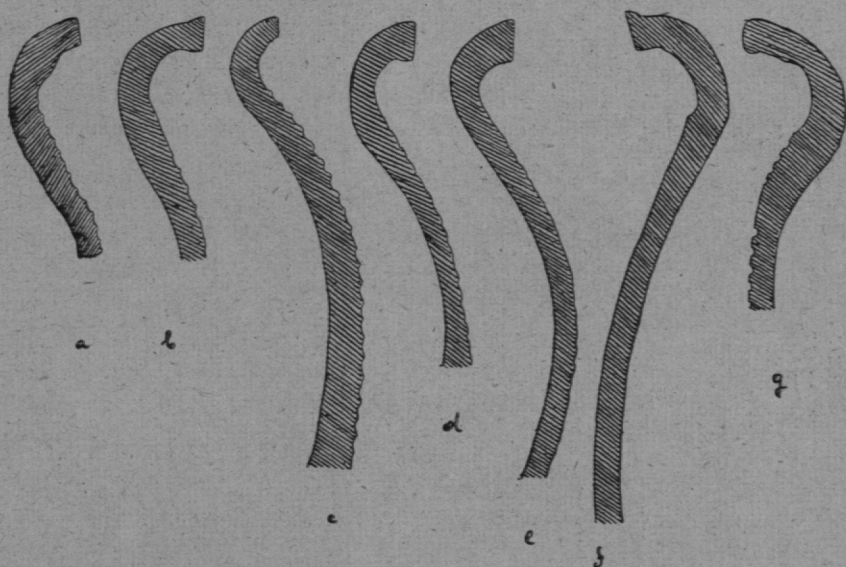

Ryc. 11. Munina Wielka, pow. Jarosław. $\frac{1}{4}$ w. n.

Jak już wyżej zaznaczyłem, stanowisko w Muninie Wielkiej zostało zniszczone przez przypadkowego odkrywcę i trudno się było zorientować co do jego przeznaczenia. Zdaje się, że mamy tu do czynienia z jamą mieszkalną, za czym przemawia obecność węgla drzew-

nego oraz przepalanej gliny, a przede wszystkim sam zarys jamy.⁵ Zastanawiającym jest jednak fakt nagromadzenia w jednym miejscu znacznej ilości skorup, podczas gdy w innych miejscach znajdowały się one w znikomej tylko ilości, względnie nie było ich w ogóle.

Spośród materiałów, wydobytych z jamy, na pierwszy plan wysuwa się ceramika. Z innych zabytków znaleziono tu tylko mały fragment żelaznego noża z krótkim kołcem do rękojeści (ryc. 13). Jest to okaz pospolity i mało charakterystyczny, tym bardziej, że zachowany tylko częściowo. Natomiast bardzo ciekawie przedstawia się ceramika. Jak już wspomniano, z materiałów, pochodzących ze stanowiska w Muninie

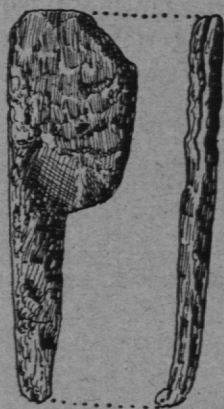

Ryc 12. Munina Wielka, pow Jarosław. $\frac{1}{4}$ w. n.

Wielkiej udało się zrekonstruować tylko trzy całe naczynia, a cechą charakterystyczną tych naczyń, a zwłaszcza pierwszego z nich, jest ich smukłość. Bardzo charakterystycznym jest także wywinięcie na zewnątrz brzegów i ich spłaszczenie od strony górnej, widoczne zresztą także u szeregu innych fragmentów naczyń. Gdy chodzi o kształt brzegów, to są one różne, niektóre okazy mają krawędź ostro ściętą, inne zaokrągloną. Powierzchnia naczyń jest naogół szorstka, rzadko wygładzona, czasami odznacza się lekkim połyskiem.

Zdobienie występuje tylko na górnej części brzuśca. Najbardziej typowym i najczęściej spotykanym sposobem zdobienia jest ornament w postaci szeregu linii równoległych. Sposób rycia linii jest rozmaity,

raz są one płytkie (ryc. 1), czasem głębsze (ryc. 9), węższe lub szersze, ryte zaostrzonym patykiem względnie kością, albo też przy pomocy grzebyka o różnej ilości zębów. Linie wykonane przy pomocy grzebyka tworzą czasem pasy, oddzielone od siebie pewną przestrzenią nieornamentowaną (ryc. 9 a). Ornament falisty występuje stosunkowo rzadko, ale jest również rozmaicie wykonany, czasem kilkuzębnym grzebykiem (ryc. 10 b), a czasem głęboko patykiem (ryc. 4 i 10 a).

Ryc 13. Munina Wielka, pow Jarosław. Fragment nóża żel. $\frac{1}{4}$ w. n.

Jeśli chodzi o technikę wykonania naczyń z Muniny Wielkiej, to przeważna ilość wykonana została w ten sposób, że część dolna lepiąca jest ręcznie, a górna toczona jest na wolno obrotowym krążku garncarskim. Tylko kilka fragmentów świadczy o tym, że część naczyń była także w całości lepiąca ręcznie. Gлина jest średnio wyrobiona, często gruzelkowata, z domieszką piasku, a czasem drobno tłuczonych skorup.

Wypalanie naczyń dość dobre. Kolor większości okazów i to zarówno powierzchni jak i na przełomie szaro-brązowy, popielaty lub czerwony.

Gdy chodzi o ustalenie chronologii stanowiska z Muniny Wielkiej, to ta sprawa jest w obecnym stanie nauki bardzo trudna, gdyż nie znaleziono tu żadnych zabytków przewodnich, umożliwiających ściślejsze datowanie.

Dr Reyman podając, krótką notatkę o tym odkryciu¹, wyraził przypuszczenie, że ceramika ta ma charakter raczej wczesny, to znaczy, że jest starsza, aniżeli X wiek. W podobnym sensie co do Muniny wypowiedział się także B. Kostrzewski² w artykule zajmującym się ciekawym naczyniem wczesnohistorycznym z Nądni w powiecie nowotomyskim. Sam fakt, że dna zarówno całych naczyń, jak i tych, które zachowały się w kilkunastu fragmentach, są płaskie i że dolne partie naczyń są lepiące ręcznie, a tylko górne obtaczane na kole, pozwalałyby wnioskować, że materiał ten pochodzi prawdopodobnie z II okresu wczesnohistorycznego, o ile oczywiście nie mamy tu do czynienia z jakąś grupą lokalną, zacofaną w rozwoju. Dokładnie i pewnie datować będziemy mogli dopiero wówczas, gdy rozporządzać będziemy większą

¹ „Ilustr. Kurier Codz.”, 1932, nr 113, str. 9.

² „Z otchłani wieków”, r. XII, 1937, zes. 1—2.

ilością materiałów z tej części Polski i kiedy zostaną przeprowadzone systematyczne badania tych materiałów. Zwłaszcza nowy i decydujący w tym zagadnieniu materiał przyniosą dokładne i systematyczne badania grodzisk i osad.

RÉSUMÉ

L'auteur donne la description des objets du Haut Moyen-Âge, conservés au Musée Archéologique de l'Académie Polonaise des Sciences à Cracovie. Ils furent découverts par hasard, encore en 1931, au cours des travaux entrepris pour creuser une cave sous une maison à Munina Wielka (distr. Jarosław). L'auteur exécuta en 1946 des fouilles supplémentaires près du lieu de la découverte précédente, mais sans résultat positif.

Le matériel archéologique trouvé dans le creux qui servait probablement jadis de „trou à rejets” consistait presque entièrement — à l'exception de l'unique fragment d'un couteau en fer — de nombreux fragments de céramique. On n'en a pu reconstruire que trois vases tout entiers; ils se distinguent par leur forme élancée et par le rabattement très prononcé de leurs cols. Les mêmes traits caractéristiques se font observer aussi sur les fragments de cols d'autres vases qui ne se sont pas laissés reconstruire. L'ornement le plus fréquent consiste en lignes parallèles; les lignes ondulées sont plus rares. Ces ornements étaient exécutés à l'aide d'un os ou d'un petit bâton pointu ou bien à l'aide d'un outil en forme de peigne.

La chronologie de ces objets est difficile à préciser à cause du manque des objets caractéristiques qui permettraient à la fixer. En se basant sur des analogies l'auteur suppose, que la céramique de Munina Wielka provienne d'une époque plus ancienne que le X-ème siècle de notre ère. Mais pour la dater plus précisément il faudrait faire de sérieuses études sur la céramique du Haut Moyen-Âge en Pologne méridionale. Ce qui pourrait surtout jeter beaucoup de lumière sur ce problème, ce seraient des fouilles systématiques des nombreuses enceintes médiévales, situées dans la Pologne du Sud.
